

КОЗЛАНЮК ВАДИМ КОСТЯНТИНОВИЧ

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права

СИСТЕМА ДЕРЖАВНИХ ЗЛОЧИНІВ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ КОРОЛІВСТВА ПОЛЬСЬКОГО (КІНЕЦЬ XIV–СЕРЕДИНА XVI СТ.)

Вагомий інтерес викликає аналіз особливостей формування та правової регламентації системи державних злочинів та покарань за їхнє скоєння відповідно до джерел кримінального права Галичини у складі Польського Королівства (1387–1569 рр.). Окремі аспекти законодавчого закріплення даної категорії злочинів у досліджуваній період висвітлено у працях Ю. Бардаха [1], І.Й. Бойка [2], П.П. Захарченка [3], К.Е. Ливанцева [4] та ін.

Зазначимо, що у 1349 р. Галичина була захоплена польським королем Казимиром III і вважалася його особистою вотчиною («посіданням») до 1370 р. Протягом 1370–1382 рр. Галичина формально перебувала під владою угорсько-польського короля Людовика, а, фактично, її управителем протягом 1372–1379 рр. був представник інтересів угорського короля — Володислав Опольський. З 1379 р. до 1386 р. Галичина залишалася під владою угорських старост, а протягом 1386–1387 рр. вона знову перебувала у «володінні» Володислава Опольського. З 1387 р. до 1569 р. Галичина остаточно була приєднана до складу Польського Королівства згідно з привілеями польської королеви Ядвіги. У 1349–1434 рр. Галичина (Руське Королівство) мала адміністративно-правову автономію, яку їй надавали польські королі як суверени цієї території. У 1434–1569 р. Галичина (Руське воєводство) перебувала у складі Польського Королівства як окрема адміністративно-територіальна одиниця [2, с. 45]. Автономність Руського Королівства виявлялася в тому, що в ньому функціонував суспільно-політичний лад, діяли джерела права, сформовані за часів Галицько-Волинської держави [2, с. 46]. На час приєднання Галичини польськими королями до своїх володінь (1349, 1387 рр.) руський (український) народ уже мав власні традиції формування держави та правотворення. Тут діяли руське (українське) звичаєве право, Руська правда, Грамота князя Івана Берладника 1134 р., Рукописання князя Володимира Васильовича 1287 р., Уставна грамота князя Мстислава Даниловича 1289 р., які значну увагу приділяли, зокрема, регулюванню цивільних та кримінальних відносин. Ставши складовою частиною Польського королівства, Галичина не мала перспектив для самостійного правового розвитку. Уніфікація в усіх сферах суспільного життя сприяла наближенню руського права, яке діяло в Галичині, до права польського. Однак унаслідок

етнопсихологічних особливостей кожного з народів вдалося уникнути повної втрати своєї неповторності, культурної ідентичності. Українська правова традиція ще до приєднання Галичини до складу Польського королівства у попередні історичні епохи зазнавала впливу візантійського, а через нього і римського права. Проте на підставі привілеїв польського короля у 1430 р. та 1434 р. у Галичині було введено польську адміністрацію, адміністративно-територіальний поділ на воєводства та поширено чинність основних польських джерел права. У тому ж 1434 р. привілеєм польського короля було скасовано самоврядний статус Руського Королівства, а натомість створено Руське воєводство як складову Польського Королівства [6, с. 57].

Таким чином, у Польському Королівстві XIV ст. відбувалися становлення і розвиток норм та інститутів кримінального права взагалі та інституту державних злочинів зокрема. Підтвердженням цього стали норми Віслицького статуту 1347 р., Повного зводу статутів Казимира Великого 1420 р., Пьотрківського статуту 1347 р. й інших нормативних актів, що передбачали відповідальність за правопорушення, яку встановлювали від імені держави королівські чиновники.

Слід зазначити, що, відповідно до положень Віслицького статуту 1347 р., найважчим визнавався злочин проти держави, який передбачав діяння, спрямовані проти польського короля, зокрема, замах на його життя. Польська влада переслідувала і за такий злочин, що загрожував загальнодержавним інтересам, — зраду. Особливими формами зради були передання землі супротивникові або введення ворога в країну. З поняттям зради пов'язували також бунт проти короля.

Непокора владі вважалася кримінально-караною. Вона могла бути здійснена і дією (застосування фізичної сили для перешкоджання діяльності службової особи), і бездіяльністю (невиконання наказів посадової особи). Неповага до влади була кримінально-караною, якщо вона стосувалась короля чи суду. Формою вини у цих двох злочинах міг бути лише умисел. Пьотрківський статут 1347 р. неповагою до влади визнавав оголення меча в присутності польського короля. Якщо в процесі вчинення цієї дії нікого не було поранено, польський король мав право помилувати злочинця, в іншому випадку кара була неминучою [2, с. 47].

Серед злочинів проти основ держави Віслицький статут 1347 р. виділяв лише один — порушення обов'язку несення військової служби. Ст. 8 цього акта визнавала суб'єктом такого злочину володільців земської власності, зобов'язаних нести військову службу.

До окремої категорії державних злочинів польське законодавство відносило посадові злочини. Польське Королівство кримінально-правовими нормами гарантувало безпеку в державі, зокрема захищало від зловживань посадових осіб владою. Особливо каралось вимагання хабаря. Покарання за хабар передбачало звільнення з посади та нанесення винному клейма на обличчя.

Особливим видом державних злочинів законодавство Польського Королівства називає злочини проти державної казни, адже саме ці злочини наносили шкоду економічній стабільності та безпеці держави. Повний звід статутів Казимира Великого відносив до злочинів проти скарбниці незаконне видобування солі з королівських копалень, захоплення чиновниками частини доходів, що належали скарбниці, використання в обігу іноземної монети (це почало вважатися злочином після едикту про примусове запровадження вітчизняної монети), фальшивомонетництво. Фальшування монет у Галичині в складі Польського Королівства було поширеним злочином, оскільки технологія виготовлення польських грошей була дуже простою. Зростання кількості злочинів з фальшування монет змусило польську владу вдатися до надзвичайних заходів. Одним з них стало посилення покарання за вчинення цього злочину. Надалі фальшивомонетників і осіб, котрі розповсюджували підроблену монету, незалежно від їх станової приналежності, мали засуджувати до спалення на вогнищі. Вжиті заходи принесли позитивні наслідки, оскільки впродовж XVI ст. в актових джерелах майже не простежуються згадки про фальшування грошей. Лише 1579 р. було страчено львівського ювеліра Леонарда Матіяшека, який займався підробкою грошей [5]. У складі монетних скарбів, що датуються XVI ст., фальшиві номінали також майже не трапляються.

Список використаної літератури:

1. Бардах Ю. История государства и права Польши / Юлиуш Бардах, Богуслав Леснодорский, Михал Пиетрчак. — М., 1980. — 399 с.
2. Бойко І.Й. Джерела та характерні риси права в Галичині у складі Польського Королівства (1387–1569 рр.): монографія / І.Й. Бойко. — Львів, 2011. — 318 с.
3. Захарченко П.П. Історія держави і права України: підручник / П.П. Захарченко. — Е.: Атіка, 2004. — 399 с.
4. Ливанцев К.Е. История государства и права феодальной Польши XIII вв. / К.Е. Ливанцев. — Л.: Ленинградский университет, 1958. — 364 с.
5. Центральний Державний історичний архів України у м. Львові. — Ф. 9. — Оп. 1. — Спр. 29. — Арк. 170–176: Про страту львівського ювеліра Леонарда Матіяшека, який займався підробкою грошей, 1579р.
6. Hube R. Prawo polskie w XIV wieku: Sadych praktuka I stosunki prawospoleczenstwa w Polsce w schyłku XIV wieku / Romuald Hube. — Warszawa, 1865. — 438 s.